Qafqaz Beynəlxalq Münasibətlər və Strateji Araşdırmalar Mərkəzi
QAFSAM
Caucasian Center for International Relations and Strategic Studies

Suriye Harekatı ve ABD ile Anlaşma: Sorular ve Belirsizlikler

Şanlı Bahadır Koç

Türkiye'nin Suriye'deki PKK'ya karşı hareket etmekte kararlılığı ve Trump'ın Suriye'de kalmaktaki isteksizliği birleşince ortaya son anlaşma ve ABD'nin çekilmesi çıktı. Harekat ile beraber ABD artık Suriye'de çok önemli bir aktör olmaktan çıkmış olabilir. PKK-PYD-YPG'nin burada bir Kürt devleti kurma hülyası görülebilir bir gelecek için rafa kalktı. PKK'nın patronu durumuna Şam ve Rusya geldi. Bu da Ankara ile Moskova arasındaki ilişkinin önümüzdeki dönemde hem önemini, hem de hassasiyetini ve belki de kırılganlık ihtimalini arttırdı. Ayrıca harekat ile beraber başta Batı olmak üzere dünyada Türkiye'ye yönelik önyargılar, eleştiriler, ambargolar 1-2 mertebe üst seviyeye çıktı. Bunun Türkiye'ye ekonomik, diplomatik ve uzun vadede belki stratejik bedelleri olabilir. Özellikle ABD'de "Trump ne yaptıysa tam tersi" anlayışı hakim olursa Trump sonrasında bu ülkeyle çok sıkıntılı bir dönem yaşayabiliriz. Özellikle askerden askere ilişkiler çok zedelenmiş görünüyor ki bu, eskiden ilişkinin ana omurgası ve sigortasıydı

Türkiye Fırat Kalkanı ve Afrin'den sonra ABD'nin kendisine oyalamasına daha fazla dayanamayarak Fırat'ın doğusunda 30 kilometrelik güvenlik kuşağı oluşturmak için operasyona başladı. Son gelişmeler ABD'nin (ya da sadece Trump'ın?) bu örgüte verdiği desteğin şekil ve derecesini de ciddi şekilde zayıflattı. "Bitirdi" demek için henüz erken. Öte yandan operasyonun yarattığı önemli bazı bedeller ve belirsizlikler de yok değil. Dünya kamuoyunda operasyona ve Türkiye'ye karşı ciddi bir negatif tepki oluştu. Ayrıca PKK'nın ABD'nin bıraktığı boşluğu Şam ve Rusya ile doldurmaya çalışması sonucunda Ankara-Moskova ilişkileri yeni bir evreye geçebilir. Operasyona karşı Türkiye'ye konan irili ufaklı ambargolar da belki Türkiye'yi zorlayabilir.

Ama PKK'nın sınırdan öteye atılması ve ABD korumasını kaybetmesi, pratikte devlet iddiasından vazgeçmesi, Batı'nın korumasının sınırının görülmesi stratejik önemde gelişmeler. Ayrıca Türkiye de ABD çitini atlayarak müdahale edebileceğini kanıtladı. Bu da şöhreti açısından önemli bir kazanım. Ama aslında operasyon düşük tempoda ve sınırlı ölçekte gidiyordu. TSK fazla kayıp vermemek için ve belki de ortamı koklamak için temkinliydi ve Suriye Milli Ordusu'nu daha çok kullandı. Türkiye'nin operasyondaki ikinci amacı olan ülkesindeki Suriyelilerin bir kısmını sınır boyunca oluşturacağı güvenlik kuşağına

taşıma şansı ise hala zor. Dünyanın zorla demografik değişiklik ve etnik temizlik olarak tanımlayabileceği bu tür bir adım için gerekli onlarca milyar dolarlık finansmanı bulmanın zorluğu bir yana Rusya, Şam ve muhtemelen İran da böyle bir gelişmeye karşı tavır alacaklardır. Onlara rağmen bu proje gerçekleştirilebilir mi, şüpheli.

Başkan yardımcısı Mike Pence ile varılan anlaşma kağıt üzerinde çok iyi görünüyor. Çünkü ABD Türkiye'nin operasyonla varmak istediği sonuca savaşmak zorunda kalmadan razı olmuş gibi görünüyor. Yabancıların dediği gibi, neredeyse "gerçek olamayacak kadar iyi" bir sonuç. Ama tabii ayrıntılar, uygulama, 3. tarafların tepkisi çok önemli. Metindeki bazı belirsizlik ve boşluklar alanda nasıl doldurulacak, göreceğiz.

ABD'de Centcom ile sınırlı olmayan ama en ileri şekilde orada görülen çok ciddi bir Türkiye alerjisi var. Türkiye'yi bölmek isteyen terör örgütüyle NATO üyesi "antlaşma müttefiki"ne karşı olmaktaki gariplik ve yanlışlık çok fazla insanın dikkatini çekmiyor. "Zavallı kahraman Kürtleri döven gaddar Türkiye" imajının bu kadar kolay ve geniş şekilde kabul görmesinde bizim de derdimizi anlatamama eksikliğimizin rol oynadığı açıksa da muhtemelen tek ya da en önemli faktör o değil. Ayrıca şimdi ABD'nin Suriye'den "çekilmesinin" sorumlusu olarak da bizi mimleyebilirler.

ABD'deki Türkiy aleyhtarı havada şu temel, bariz ve "güzel" hakikatleri söylemenin "deli ve cahil" denen Trump'a düşmesi ilginç gerçekten: (Mealen): "1) PKK melek değil, 2) çabaları için yeterince ödüllendirildi, 3) 'bizim' için değil kendisi için savaştı, 4) biz olmasak yok olacakı, 5) olmayınca bir şey yapabildiği yok, 6) onun için Türkiye'yle savaşsa mıydık?"

ABD Suriye'de sınırlı güçle kendine çok sayıda, zorlu ve çelişkili hedef koymuştu ve bunlar birbirinin ayağına dolandı. Trump'ın çekilme isteği olmasa ABD belki daha kalabilirdi ama bir tıkanıklık da vardı.

Ama Putin kabul etmeli ki, ABD'yi "denize döken" Türkiye oldu. Teşekkür beklemeyin ama Türkiye sayesinde **Rusya-Şam** "tek kurşun atmadan" (şekil, şart ve derecesi henüz belli değilse de) ülkenin 4'te birini geri alabilir, ABD'yi ülkeden "neredeyse" kovabilir, barajlar, enerji kaynakları vs.ye "sahip olabilir."

Türk-Rus işbirliği/ortaklığının ciddi testten geçeceği bir döneme girmiş olabiliriz. 1) Daha fazla

yerde 2) daha "sürtünme" olacak şekilde 3) daha netameli konularda "iş yapmaları" gerekecek. 4) Artık ABD olmayacağı için ona karşı antipatinin tutkal rolü azalacak. 5) Ayrıca artık Rusya PKK'dan kısmen sorumlu olacak. Rusya Suriye'de (tam değilse de epey haklı olarak) a) kazandığını, b) son düzlüğe girdiğini, c) ABD'yi "denize döktüğünü", d) bölgede (çoğu Türkiye ile sorunlu) çok sayıda potansiyel yeni ortak bulduğunu düşünerek Türkiye'ye karşı daha buyurgan davranmaya başlayabilir. Ortak başarı bazen birlikteliği perçinler, bazen "iş bitince" a) ganimet paylaşma, b) kimin daha çok katkıda bulunduğu üzerine tartışma/güvensizlik başlar. Ortak tehdit gidince beraber takılmak için daha az neden olduğu düşünülebilir, ortaklıktaki hiyerarşi daha çok hissedilebilir.

Bir başka mesele/açı da şu: Rusya ve Şam'ın PKK üzerindeki etkisinin derecesi/şekli ne olacak? PKK onlara karşı diklenebilecek, elindeki kazanımları(n çoğunu) korumakta ısrar edecek mi? Veya, Şam PKK'yı İdlib gibi yerlerde belki Şam üniformasıyla Türkiye ortaklarının üzerine sürecek mi? Şam ve Rusya PKK'nın kendilerine a) tam b) ya da giderek artan derecede tabi olduğunu/olacağını düşünüyorlar mı? Yoksa PKK ABD'nin Trump sonrasında tekrar dönebileceğini düşünerek/umarak kısmen soluklanmak için mi sığınıyor (diye düüşünecekler)? Ona ne kadar güvenecekler?

"Anlaşmada", 1) PKK'yı bölgede kimin nasıl silahsızlandıracağı 2) "güvenli bölge"nin sınırlarının belirtilmemiş olması 3) PKK'nın sözlü olarak "tamam" dese de sahada sahtekarlık/mızıkçılık yaparsa a) buna kimin nasıl karar vereceği, b) sonrasında ne yapa(bile)cağı gibi belirsizlik ve sorunlar var. PKK'nın uygulamada "çekilen" ABD'ye artık niye "emredersin" diyeceği tam belli değil. Trump'ın mızıkçılık yapanın PKK olduğunu gördüğünde örgüte karşı ceza verip ver(e)meyeceği de. Şu anda artık (ya da aslında, sadece "muhtemelen") PKK'nın "sahibi" ABD değil, Rusya-Şam. %100 oranda değil, kesin de değil ama büyük oranda ve ihtimalle. Kesin değil çünkü PKK Trump sonrası ABD ile umutlarını, bağlarını saklı tutmak ister mümkün olduğunca.

Rusya şimdi belki PKK'yı ABD-Türkiye ilişkisini (daha da) bozmak için kullanmak isteyebilir. PKK'nın kulağına, "ben olmadan, bana sorulmadan varılmış bu anlaşmaya (tam) uyma" diyebilir. Uymazsa Ankara tekrar hareketa dönmek isteyebilir, zorunda kalabilir, ABD kamuoyu tekrar ayağa kalkar, ambargolar artabilir. Ayrıca Türkiye Moskova'dan izin ister, bu da ancak yine ödünler sonrasında, bekletilerek, "gıdım gıdım" verilebilir. Eskiden Fırat'ın doğusunda harekat öncesi kibarlıktan, belki adımları koordine etmek için Rusya'yla konuşuyorduk. Şimdi, ya da yakın gelecekte, "izin almak" ve çok muhtemelen bunun

karşılığında a) bazı garantiler ve b) ödünler vermek için konuşacağız.

Türkiye anlaşmaya sınır, yöntem, sorumlu, gözlem, hakem, ceza, ara mühlet gibi konularda daha net ayrıntılar koymayı

a) akıl edemedi mi?

b) yorgun düştü ve uzatmak mı istemedi

c) istedi ve çabaladı ama ABD'den direnç mi gördü

ç) ABD'nin derdi zaten operasyonu soğutmak mıydı?

d) Anlaşma başarılı olmaz ve Türkiye operasyona tekrar başlamak zorunda kalırsa "sorumlu, suçlu" kim görülür?

Anlaşma ile istediğimiz güvenli bölgeyi "aldık. Ama aldık derken, PKK ne diyecek, 10 gün önce resmin tam içinde olmayan ama şimdi olan Rusya ve Şam ne diyecek? PKK-Şam "anlaşması"nun şekli ne olacak? ABD sözlerini tuta(bile)cak mı? PKK-YPG'liler "üniformalarını" çıkarıp güvenli bölgede kalırlar ve hemen veya sonra vurkaç yaparlarsa? Trump-Pence-Pompeo'nun bunu tasarladıklarını düşünmek zekalarını abartmak olur muhtemelen ama anlaşmanın sonrasında Türk-Rus gerilimi ihtimali biraz artmış olabilir.

Normalde ABD'nin böyle bir anlaşmaya girmeden PKK'yı ikna ettiğini (ya da iknaya epey yakın bir noktaya getirdiğini) varsaymamız gerekir. Ama "normalde." ABD dış politikasının mevcut düzeyi bundan emin olmayı zorlaştırıyor. PKK da tek başına, veya Rusya-Şam'ın veya Batı'daki akıl hocalarının teşvik ve desteği ile anlaşmayı sulandırmaya, ihlal etmeye, topu taça atmaya, sahtekarlık yapmaya çalışabilir. Operasyona PKK şartları yerine getirmediği için tekrar başlamak zorunda kalması durumunda Türkiye harekat düşük tempoda gittiği için askeri olarak belki sınırlı ama daha önemlisi psikolojik olarak bir momentum kaybetmiş olabilir. Özellikle anlaşmayla kazandığımızı zannettiklerimiz için aslında 1) yine savaşmak zorunda kalacağımızı anlarsak, ve/veya 2) Rusya Türkiye'yi durdurursa, ve/veya 3) Türkiye tekrar vurmaya başlayınca Trump bize karşı tavır alırsa. PKK "hayır, bunu kabul etmiyorum" derse, ya da

“evet” der ama uygulamada mızıkçılık yaparsa, Trump, “sizi kurtarmaya çalıştım, yanaşmadınız, ne haliniz varsa görün” der mi? Trump belki ama ya “kalıcı ABD”? ABD söz verdiklerini sahada uygulayabilecek (“deliver”) kapasitede mi?

Anlaşma sonrasında hala çok sayıda soru, belirsizlik, bilinmeyen, kuytularda olduğu/olacağı için bilinemeyecek faktörler ve senaryolar var ama bunlar içinde daha muhtemel olan: PKK “hayır” demese bile uygulamada yan çizecek, Trump onlara belki kızacak ve “ne haliniz varsa görün diyecek” ve “elini yıkıyacak”, ama Trump karşıtları, Kongre ambargolarda ısrar edecek, Türkiye ile Rus sıkıntı olacak, PKK hayır dediği ve/veya ambargolar kalkmadığı için Türkiye devam etmek isteyecek ama Rusya “dur” diyecek. Bu da durum ilk başta göründüğü kadar iyi değil demek olabilir.

“Ortadoğu’da dengeler değişiyor” sözü gerektiğinden daha sık kullanılır ama belki bu sefer bu sözü hak edecek gelişmeler yaşanıyor. Orta Doğu’daki Amerikan hegemonyası “sona erdi.” ABD’nin bu durumu tersine çevirebilecek fiziki gücü olabilir ama bunun için aklı, isteği, acelesi, çabası, belki ihtiyacı, vizyonu ve planı yok gibi. Olduğunda da “artık çok geç” olabilir. Ya da belki olmaz.

Son olarak, PKK’nın amaçlarıyla a) yeteneği, Kürtlerin b) isteği, c) ihtiyacı, d) kendisine ver-diği (vereceği) destek, e) başkalarının işler sıkıya gelince vereceği desteğin derece ve kesinliği arasındaki uçurumu görüp vazgeçmesi gerekir. Ama tabii bu olmayacak. En azından görünür gelecekte. Daha muhtemel olan umutlarını Trump sonrasına saklamaları, Batı kamuoyunda buldukları sempatinin ileride daha güçlü, kalıcı ve “sonuç alıcı” somut desteğe dönüşmesini ummaları. O da şüpheli ama PKK’yı asıl vazgeçirebilecek şey Kürt kamuoyu ve Türkiye’deki sol-liberal çevrelerin güçlü şekilde YETER demesi olabilir.